

Székely Bertalan rajza után Rusz Károly: Révai Miklós állószoobra a m. akad. palota homlokzatán. Izsó Miklós mintázata után
Megjelent: Vasárnapi Ujság, 1865. december 10. (12. évf. 50. sz.), 629.
Fametszet, papír, 180 × 80 mm
Országos Széchényi Könyvtár

Az Akadémia palotájának homlokzatán egyetlen magyar származású tudós szobra látható: Révai Miklós nyelvészé, Széchényi István egyik házitartójáé, aki egy magyar tudós társaság alapítását már az 1790-es években támogatta (→ SOCIETAS LITTERARIA 3).

Révait az építési bizottság tagjai választották ki a hazai tudósok sorából. Legfontosabb szempontjuk nem az volt, hogy egy, a nemzetközi tudományosság számára is ismert tudós alakját láttassák a palota homlokzatán, hanem egy olyanét, aki egész életében azon fáradozott, hogy a tudományok gyakorlására is alkalmas – nemzeti – nyelvet alkosson meg. A bizottság az utolsó pillanatban – 1863 végén – éppen ezért választotta Révait Kazinczy Ferenc (1759–1831) helyett.

A bizottság által folytatott diskurzusban nem volt helye azoknak a nyelvészeknek, így többek között Kalmár Györgynek (1726–1782), Gáti Istvánnak (1749–1843) vagy Réthy Andrásnak (1778–1841), akik – Descartes-hoz vagy Leibnizhez hasonlóan – egy egyetemes (tudományos) nyelv kidolgozásán munkálkodtak. Az építési bizottság tagjai az öntudatra ébredő nemzet korának fiai voltak: a *magyar nyelv* tudományának atyját látták – minden joggal – Révaiban.

A palota homlokzatán látható egészalakos portré – a többihez hasonlóan – Charlottenburgban készült; a terra-kotta szobor mintáját Izsó Miklós készítette el. A szobornak a palota homlokzatán való elhelyezése alkalmat adott a mű reprodukálására, illetve a nyelvész munkásságának ismertetésére. A *Vasárnapi Ujság* 1865. évi 50. számában rövid cikkben emlékeztek meg a nyelvtudósról (a *Képes Újság*ban már 1859 júliusában megjelent egy rövid Révai-életrajz Zilahy Károly [1838–1864] tollából). A szöveget egy, Székely Bertalan (1835–1910) előrajza után Rusz Károly által metszett kép kísérte. A lap többször népszerűsítette Izsó munkáit az azokról készült színvonalas reprodukciókkal; a szobrokról készült előrajzok mindig Székely keze alól kerültek ki. A két művész néhány évvel korábban együtt tanult a müncheni akadémián; egymással jó barátságot ápoltak – Székely nagyra tartotta Izsó művészetét –, és a későbbiekben is dolgoztak együtt.¹

Révai azonban nemcsak a palota homlokzatán, hanem Berlinben is képviselte a magyar tudományosságot.

„A berlini tud. akademia [...] elhatározta, hogy az európai nyelvészek sorában termét a magyar nyelvtan és mostani irodalmi nyelv atyjának, a nagy Révainak szobrával is föl disziti. A mellkép gipsz-mintájának elkészítésével Izsó van megbizva. Magát a művet kőcserépből 600 tallér díjért berlini szobrász fogja készíteni. Nyelvészeti irodalmunk ezenkívül még Gyarmati Sámuel, a híres finnista által lesz képviselve a porosz akadémia szoborgyűjteményében.”²

A Porosz Királyi Tudományos Akadémia (Königlich-Preußische Akademie der Wissenschaften, ma: Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften) – feltehetőleg ismét Stüler közvetítő szerepének köszönhetően – a Berlin és Pest-Buda között kialakult szoros munkakapcsolatban meglátta annak lehetőségét, hogy tudós (nyelvész) főket gyűjtő szoborkollekcióját (immár) magyar tudósok büsztjeivel (is) gyarapítsa. Révai portréját Stüler (áttételesen az építési bizottság) ajánlhatta a porosz akadémiának; Gyarmathi Sámuel (1751–1830) neve viszont Berlinben merülhetett fel.

A bécsi tanulmányait befejező Gyarmathi 1782-ben utazott Berlinbe, ahol barátságot kötött Johann Heinrich Samuel Formey-jel (1711–1797), a Porosz Királyi Tudományos Akadémia akkori titkárával, és berlini tartózkodása során gyakran látogatta az üléseket is. Gyarmathinak hamarosan – pénzszűke miatt – vissza kellett térnie Magyarországra, de tizenhárom évvel később, 1795-ben ismét útra kelt, hogy folytassa külföldi tanulmányait. Két évig tanult Göttingenben (ott dolgozta ki a finnugor nyelvek összehasonlítására alkalmazható módszerét), utazásai során pedig más német egyetemek tudósaival is kapcsolatba került.³

Az 1701-ben Königlich Preußische Sozietät der Wissenschaften néven megalakult intézmény (első elnöke Gottfried Wilhelm Leibniz volt) esetében azért különös, hogy mellszobor-gyűjteménye kizárólag nyelvészek büsztjeit tartalmazta, mert a porosz tudós társaság – többi európai társától eltérően – megalakulásától fogva egyaránt foglalkozott (két-két osztályán) szellem- és természettudományi kutatásokkal. A gyűjtői gesztus minden bizonnyal abból a 18. század második felére már nemzetközileg elterjedt alapelvből fakadt, hogy minden (nemzeti) tudomány alapjának az – államhatárokon belül – egységesen hozzáférhető és használt (nemzeti) nyelvet tekintették. Izsó Révai-büsztjének és a Gyarmathit ábrázoló mellszobornak sorsáról a hazai kutatás jelenleg nem tud – kérdéses az is, hogy a minták (és a szobrok) elkészültek-e, illetve, hogy Gyarmathi szobrának modelljére Izsó kapta-e a megbízást.

1 Bicskei 2008; Bicskei 2010: 73–74.

2 *Vasárnapi Ujság*, 1864. január 17. (11. évf. 3. sz.), 31.

3 Szinnyei IV. 1896: 24–28.

U. B.

Ferenc Józsefet (1830–1916) 1867. június 8-án koronázták magyar királlyá (→ *sessio* 2.2.1–2). Az ünnepi alkalomra a Lánchíd előtti tér nemzeti színekbe borult. A *Vasárnapi Ujság* tudósítása szerint: „A képzetre csak a színezés van bízva, mert a domb oldala köröskörül eleven zöld pázsit, korlátai pedig fehérek, vörös bársonnyal díszítve; nemzeti színeink tündökölnék rajta.”¹ Ennek megfelelően az Akadémia palotáját is ideiglenes díszítéssel látták el, amelynek tervét Szkalnitzky Antal és Koch Henrik (1837–1889) építészek készítették, egy, az Akadémia épületéről készült korai fényképre festve.

Az alkalmi díszítéseket mutató átfestések ellenére ez a legjobb felvétel az Akadémiáról fennmaradt, korai fényképek között. Olyan homlokzati elemek vehetők ki rajta viszonylag élesen, amelyek más fotográfiákon nem láthatóak, és ma már nincsenek meg. Ilyenek a második emeleti párkányon végig elhelyezett oroszlánfejek, illetve a középrizalit tetején, a balusztrádos párkányzaton ülő két (valójában négy) szfinx szobra (előbbieket feltehetően az 1960-as homlokzati rekonstrukció idején verheték le; utóbbiakat még az 1880-as évek végén).

Friedrich August Stüler 1864-ben javasolta, hogy a főhomlokzat középrizalitjának koronázópárkányát szobordíszekkel – griffekkel – lássák el.² Az építkezésnél Stüler megbízottjaként működő Szkalnitzky Antal a díszítőszobrok készülésekor a charlottenburgi terrakottagyárban két alkalommal is személyes látogatást tett. Beszámolójában említette Stüler javaslatát: „a harmadik emelet balusztrádjait Stüler úr okvetlenül szükségesnek tartotta, sőt a két sarokra két cinkből öntendő griffet tervezett, ami által tagadhatatlanul az épület fő része sokat nyert.”³ Mégis, feltehetően Stüler elgondolása alapján változott a mitológiai lények alakja griffről szfinxre (annak ellenére, hogy a főhomlokzat több díszítő elemében – főként a frízeken – griffmadár tűnik fel).⁴ A szfinxek elhelyezése a koronázópárkányon szerencsésebb választásnak tekinthető, mint a griff; a szfinx mint szimbólum kiemeli az épület tudományos rendeltetését.⁵